

Az Igazságosság és Felemelkedés Pártja: a párt múltja és jelene

Yilmaz Mehmet¹

ABSTRACT

The Turkish Justice and Development Party (AK Parti) is a religion-oriented and conservative political force. The party leading Turkey without interruption since 2002 championing some of the core values (conservative world view, religious considerations and a Western economic policy) of the plural democracy established in 1945, quickly gained popular support. The Turkish population getting poorer and poorer because of the restrictions and the entrepreneurs because of the high inflation rate under the Left-wing Ecevit government, hoped in 2002 while voting for the AK Parti for political stability in the country. The AK Parti has succeeded at generating economic growth, the GDP has four times increased in 6 years. The party was gaining considerable support and could win the 2004 local and the 2007 and 2012 national elections. Besides having the backing of the electors, the AK Parti was able of surviving a number crises. On the 27th April, 2007, Turkey – a country hit by three major military coups in its modern history – has been shocked by a communiqué of the army accusing the political leadership of transgressing the secular principles of the republic. On the 14th March, 2008, the Attorney General proposed a ban on the party on the ground of breaching the articles of the constitution ordering the separation of the state and the religion. The AK Parti capable of denying the accusations, after 2008, had to fight on several fronts. It was obliged to defend its power against the ultra-nationalist conspirators of the Ergenekon movement, the followers – including those who had left the party – of the contradictory Islamic preacher, Fethullah Gülen or those who took part in the Left-wing Gezi park uprising. By being ready to compromise, the AK Parti finally could stabilize the Turkish democracy and gathered an unprecedented abutment of the voters.

1. Egy párt, két rövidítés

Törökországot immár tizenhárom éve ugyanaz a politikai erő, a sokszor iszlamista gyökerűnek vagy éppen muszlim demokratának nevezett Igazságosság és Fejlődés Pártja, az ún. Adalet ve Kalkınma Partisi vezeti. Egy párt, aminek a nevét kétféleképpen szokás rövidíteni. Sokan egy egyszerű betűszóval jelölik a pártot: AKP. Mások AK Partiként nevezik a Török Köztársaságot 2002 óta megszakítás nélkül kormányzó politikai alakulatot. A 2001-ben alapított formáció nem véletlenül kapta a 2000-es évek elejének korrupciós botrányai közepette az „ak” szót. A szó a török nyelvben fehéret, tisztát jelent, így a párt neve jelentéstöbblettel bővült: alapítói azt akarták sugallni ezzel a névválasztással, hogy itt egy új és korrupciómentes erő született. Azonban joggal vetődik fel a kérdés, hogy tizenhárom év kormányzás után még mindig „ak” az AK Parti? Mi adja az AK Parti vagy AKP egyediségét és miben hasonlít, illetve miben különbözik ez a párt a többi török és európai formációtól? Milyen addig tabunak számító témákat emelt be a török köztudatba, és miért akarták olyan sokszor és olyan sokan betiltani - sikertelenül? Ezekre a kérdésekre szeretnénk választ kapni jelen tanulmányunkban.

---

¹PhD-hallgató, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola

2. Az AK Parti előképe: a vallásos-konzervatív párt archetípusa

Habár Törökország sikeresen kimaradt a II. világháború borzalmaiból, ugyanakkor a Szovjetunió megerősödésével új fenyegetés jelent meg a keleti határainál, amely az új, immár hidegháborús világrendben a Nyugat felé orientálta az országot. Ez a politikai rendszerben is változásokhoz vezetett. 1945-ben beindulhatott egy óvatos politikai liberalizálódás. Ekkor engedélyezték a többpártrendszer is. Az első új párt a szultanátus kései korának ellenzéki személyiségeiből alakult. A Nemzeti Fejlesztési Párt (Milli Kalkınma Partisi, MKP) élén azt a Nuri Demirağt találjuk, aki vállalkozóként Atatürk idején azzal gazdagodott meg, hogy kiépítette az anatóliai vasúthálózatot. Bármennyire is az MKP volt az első új párt, az első demokratikusnak mondott választásokon (többpárti voksolás már 1946-ban is volt!), 1950-ben be sem jutottak a parlamentbe, ahol a többséget a kemalista, azaz Musztafa Kemál Atatürk elveit és reformjait támogató Köztársasági Néppárt (Cumhuriyet Halk Partisi, CHP) előtt a Celal Bayar vezette demokraták (DP) szerezték meg.

Az 1940-es évek második felében és az 1950-es években kialakult a mai török pártrendszer előképe. Egy olyan pártrendszer, melyben már csírájában jelen van a mai török politikai platformok négy archetípusából több, azaz azok az ideológiai irányzatok, melyek máig döntően meghatározzák a politikai palettát. A CHP továbbviszi a korai köztársaság korának örökségét és a baloldali eszmeiséget, emellett van egy vallásos-konzervatív, egy nacionalista és egy, a kisebbségek jogai mellett kiálló formáció.² A témánk szempontjából fontos vallásos-konzervatív szerepet a ma is létező, az 1960-ban betiltott, majd 1992-ben újra megalapított, ám ma már szinte jelentéktelen Demokrata Párt (DP) vállalta fel. A vallásos-konzervatív párt Hakan Yavuz szavaival élve kétarcú, egyszerre “társadalmi és politikai értelemben haladó, támogatja a demokrácia és a piacgazdaság kiterjesztését, ám a másik oldalról konzervatív és autoriter, a társadalomban egy vallásos-konzervatív modell meglétét feltételezi” (YAVUZ, H. 2005).³

A Demokrata Pártot 1946. január 7-én Celal Bayar hozta létre. Az első szabad és demokratikus választásokat 1950-ben ez a párt nyerte meg, a kezdeti sikereket ezután még két diadal követte 1954-ben és 1957-ben. A párt 1960-ig kormányozta az országot. Az 1950-es évek elején a DP liberális gazdaságpolitikát folytatott ugyan, de a népi-konzervatív politikai követelések megvalósítására is törekedett. Egyszerre nevezhetjük a kormányt vezető Adnan Menderes politikáját gazdasági értelemben liberálisnak, politikai értelemben pedig populistának (BAYTAL, Y. 2007)⁴, hiszen támogatta a külföldi befektetéseket, külhonban vett fel hiteleket azért, hogy látványos gazdasági növekedést produkáljon az ország, ami az infláció növekedését is eredményezte, ugyanakkor a vallásos néptömegek igényeit is igyekezett kielégíteni például azzal, hogy támogatta a hitoktatást, engedélyezte az iszlámról szóló műsorokat a rádióban, és lehetővé tette, hogy az addig nagyjából titokban működő testvéri közösségek legális alapokon folytathassák működésüket.

Kormányzásuknak és a tízéves liberalizációs folyamatnak 1960. május 27-én egy katonai államcsíny vetett véget. A Demokrata Pártot betiltották, míg a kormányfőt kivégezték. Az 1961-es új alkotmány talaján új pártok jöttek létre, ezek közül az Igazságosság Pártja (Adalet Partisi, AP) vitte tovább a DP hagyományait, a novemberi nemzetgyűlési választásokon a voksok közel 35%-

²A kisebbségek jogainak védelme az 1950-es években alig kapott érdemi támogatást. A főleg a kurdok helyzetének javításáért küzdők az 1990-es évekig – az első kurd pártok megszületéséig – baloldali pártokban politizáltak.

³YAVUZ, H. (2005): *Modernleşen Müslümanlar - Nuruçular, Nakşiler, Millî görüş ve AK Parti*. Kıtıp, Isztambul, p. 29.

⁴BAYTAL, Y. (2007): *Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957)*. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Atatürk Yolu Dergisi*, 40, pp. 545–567.

át szerezte meg, és végül a továbbra is kemalista elveket valló CHP-vel lépett koalícióra. A török történelem első koalíciós kormányzása során a párt megerősödött és kitermelt egy karizmatikus vezetőt, Süleyman Demirelt, akinek az elnöksége alatt 1965-ben már a szavazatok többségét szereztek meg. Az elődjéhez hasonlóan gazdasági szempontból liberális, politikai szemszögből populistának nevezhető AP programjának a homlokterében az emberi szabadságjogok, a jogállam erősítése és a szociális háló megteremtése állt, az új adórendszer bevételeiből pedig az oktatást, a mezőgazdaságot és a vidékfejlesztést igyekeztek támogatni. Bár külpolitikájuk fő szlogenje a fegyverkezés megfékezése volt, ugyanarra a sorsra jutottak, mint a szellemi előd, a DP: Demirel kormányát 1971-ben megdöntötte a katonaság. Ugyan az AP-t nem tiltották be, és Demirel is a politikai elit tagja maradt, de az ország vezetését átvette a Bülent Ecevit vezette, baloldali nacionalista fordulaton átesett CHP.

Az 1970-es évekre a liberális-populista jobboldalnak konkurenciája született. Demirel mellett megjelent egy új, karizmatikus vezető: Necmettin Erbakan. Erbakan és a körülötte kikristályosuló mozgalom már joggal nevezhető (mérsékelt) iszlamistának. Az 1969-ben a közép-anatóliai Konyában függetlenként megválasztott, a Demirelhez hasonlóan gépészmérnöki végzettségű Erbakan társaival 1970-ben létrehozta a Nemzeti Rendpártot (Milli Nizam Partisi, MNP), amit az Ak Parti első direkt előképének, elődjének tekinthetünk. A párt nem lett hosszú életű, hiszen már 1971-ben betiltotta azt az alkotmánybíróság, mondván, a programja ellentétes a török állam világi jellegével. A párt egyik képviselője, Süleyman Arif Emre ezek után életre hívta a Nemzeti Megbékélési Pártot (Milli Selamet Partisi, MSP), ami már Erbakan vezetése alatt az 1973-as választásokon a voksok 11%-át gyűjtötte be. 1974-ben az MSP meglepetésre koalícióra lépett a felfelé ívelő időszakát élő CHP-vel, Erbakanból egyszer csak miniszterelnök-helyettes lett. Ez persze nem akadályozta meg az MSP-t abban, hogy 1975-től kezdve Demirel jobboldali nacionalista kormányában is részt vegyen. Ennek a koalíciós időszaknak a török történelem harmadik puccsa vetett véget 1980-ban.

Egy ideig nem működhetek politikai tömörülések Törökországban. 1983-ban a “milli görüş”, a nemzeti vízió nevű ideológiai alapra támaszkodva Erbakan megalapította a Jólét Pártját (Refah Partisi, RP). A nemzeti vízió egy olyan politikai program, amely szerint a kamatmentes bank- és pénzrendszer teremti meg a gazdasági igazságosságot, a kamatmentes állami hitelekkel működő szövetkezetek valódi termelést folytatnak, és nem a pénz maga válik árucikké. A milli görüş számára az emberi jogok is kiemelt fontosságúak: az utazás, a munka- és szakmaválasztás szabadságán keresztül szerették volna elérni azt, hogy az emberek boldogok legyenek. A nemzeti vízió tehát nem csupán egy iszlám ihlette gazdasági és politikai program, hanem az ember természetéből kiinduló, tradicionalista rendszer, melynek a központi eleme a boldogság, amit a muszlim ember egyszerre értékel e világi és túlvilági örömként is. Nem véletlen, hogy az Erbakan által alapított utolsó, máig is létező párt neve Saadet, azaz Boldogság Párt.

3. Izzani kezd a villanykörte

A különböző konzervatív és mérsékelt iszlamista gyökerekből, a demireli és az erbakani örökségből táplálkozó, az elveik miatt a börtönt is gyakran megtapasztaló politikusok Recep Tayyip Erdoğan vezetésével 2001-ben hozták létre az AK Partit. A párt színévé a narancssárgát, jelképévé a fényt hozó izzót választották. A szimbolikus politizálásra oly hajlamos Törökországban nagyon találó jelkép ez, hiszen egyszerre utal a technikai-infrastrukturális fejlesztés szükségességére és a

felvilágosítás, az oktatás fontosságára, de egyben diszkréten vallási üzenetet is hordoz, tudniillik a fény az iszlám vallásban is kiemelten kezelt fogalom.

A 2002-es választásokra készített “Her şey Türkiye için”⁵, azaz “Mindent Törökországért” címet viselő program üzenete az volt, hogy az AK Parti a civil társadalom megerősítésén keresztül radikális államreformra törekszik. A gazdasági fejlődést szorosán összekötötték a demokratikus jogok érvényesülésével, azaz csak úgy tartották elképzelhetőnek az előbbit, ha már az utóbbi garantált. Egy, a demokratikus rendszerekben megszokott, a hatalmi ágak szétválasztásán alapuló szisztémában hittek. Főleg a bírósági rendszer függetlenségének garantálását kívánták elérni. Az államreform területén kiemelendő a decentralizálás, az e-kormányzás bevezetése és a helyhatóságok megerősítése. Ezek a gondolatok mindenképpen modernnek és progresszívnek nevezhetők, különösképpen az, hogy az internetet és a modern infokommunikációs technológiákat is beemelni szándékoztak az ország vezetésébe. A párt gazdaságpolitikája részben a milli görüsből megismert elveket tartalmazza, igyekszik visszaszorítani a kamatos pénzrendszert, ugyanakkor – tanulva a DP és az AP hibáiból – célként nevezik meg az infláció elleni küzdelmet. Az exportorientált gazdaságpolitika is megjelent a programban: a kivittelt kívánták erősíteni a külföldi behozattal, beleértve a külföldi tőkebehozattal szemben. A vidékfejlesztés is háttérbe került. Ennek több oka is van: az európai integráció, a posztindusztriális gazdasági szerkezet óhatatlanul háttérbe szorítja a mezőgazdaságot, habár még mindig milliók dolgoznak a primer szektorban, egyre többen térnek át a szolgáltatásra, azon belül is a turizmus kap kiemelt szerepet. A prioritások közé ekkor kerül be a közlekedési infrastruktúra fejlesztése és az olcsó és biztonságos energiaellátás. A gazdasági liberalizációhoz való erős ragaszkodás nem kerüli el a nyugati elemzők figyelmét sem, így Evangelia Axiarlis is elismeri, hogy “az AKP sok politikai döntése, inkább liberális inspirációjú, minthogy iszlamista lenne” (AXIARLIS, E. 2014).⁶

A fent vázolt kampányprogramot megalkotó AK Parti hatalmas dinamizmussal kezdett hozzá Erdoğan és nézetei népszerűsítéséhez. A megalakulásuk utáni első 45 nap során 53 tömeggyűlést tartottak országszerte. Erdal Alkiş “hangtalan menetelésnek” nevezi ezt az erőfeszítést (ALKIŞ, E. 2013).⁷ A hangtalan menetelés nagyban hozzájárult az AK Parti támogatottságának megszilárdulásához, és ahhoz, hogy a 2002. november 3-ai nemzetgyűlési választásokon megszerezze a voksok 34,29%-át és a képviselői helyek kétharmadát köszönhetően annak, hogy a 10%-os bejutási küszöb miatt a hat független honatya mellett csak két párt⁸ képviselői kaptak helyet az ankarai Nagy Török Nemzetgyűlésben (Türkiye Büyük Millet Meclisi, TBMM). A sikerben továbbá olyan tényezők is szerepet játszottak, mint az országot sújtó 2001-es gazdasági válság, amelyet az előző kormánykoalíció számlájára írtak a választók, illetve a szintén a hatalmon lévőkhöz köthető korrupciós botrányok. Ezek tükrében valóban hitelesnek tűnt a frissen megalapított AK Parti, amely sok protest szavazatot kapott.

⁵http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/200304063%20AK%20PARTI%20SECIM%20BEYANNAMESI%202002%200000_0000.pdf

⁶AXIARLIS, E. (2014): *Political Islam and the Secular State in Turkey - Democracy, Reform and the Justice and Development Party*. Tauris, London, p. 5.

⁷ALKIŞ, E. (2013): *AK Parti yürüyüşü: ilk 45 gün*. KaraKutu yayınları, Isztambul.

⁸A Köztársasági Néppárt volt a másik.

4. Inasévek

Az AK Parti és az általa jelölt három kormány vezetője, Recep Tayyip Erdoğan, a munka világából vett hasonlattal inas-, tanonc-, és mesterkorszakoknak nevezte a három választás (2002, 2007 és 2012) utáni időszakokat, hiszen ez a kép jól mutatja, hogy egy párt is olyan fokozatosan sajátítja el a kormányzás mesterségét, mint egy kézműves a fazekasságot.

Bár az AK Partit és a 2002 óta tartó kormányzást rendszerint Erdoğan nevéhez kötjük, de az első kormányukat, a Török Köztársaság történetének 58. kabinetjét nem ő, hanem a későbbi köztársasági elnök, Abdullah Gül vezette, Erdoğan 2003 márciusában vette csak át a stafétabotot. Ennek az volt az oka, hogy Erdoğan politikai véleménynyilvánítása miatt börtönben ült, és szabaddulása után is egy ideig el volt tiltva a közügyek gyakorlásától. A délkelet-törökországi Siirtben rendezett időközi választásokon szerzett parlamenti mandátumot, így a kormányrudat átvehette Abdullah Gültől.

A kormányt átstrukturáló, a miniszterek számát csökkentő, így a közigazgatás költségein is spóroló, Erdoğan vezette 59. török kormány komoly ellenféllel találta szemben magát. Nem csupán azzal kellett megküzdenie, hogy az 1990-es évek hiperinflációja képletesen, az 1999-es nagy földrengés pedig ténylegesen is romba döntötte az országot, hanem a kormányzás erős fékeként állt velük szemben Ahmet Necdet Sezer államfő, aki a két fenti kormány törvényjavaslati közül 17-et visszautasított. A főleg ceremonális szerepkörökkel bíró, ám az *ancien régime*-hez, a régi rendhez erősen kötődő jogász a mindennapi politika aktív szereplője lett. Sezer, aki azelőtt a nagyhatalmú alkotmánybíróság elnöke volt, bár öt párt jelöltjeként került a köztársasági elnöki székbe, már az AK Parti győzelme előtt sem bírta a teljes politikai elit támogatását, hiszen a TBMM is csak másodjára szavazta meg kinevezését. Hivatalosan soha nem tartozott egyetlen párthoz sem, de az AK Partival többször is konfrontálódott.

Az AK Parti ebben az „inasidőszakban” erősödő párt képét mutatta. 2003-ban Çorum városában megnyertek egy időközi önkormányzati választást, ezzel először adtak polgármestert az országban. A 2004-es helyhatósági választás ezen a téren is áttörést jelentett a párt számára. A szavazatok 41,67%-át szerezték meg, 1950 település, köztük a 15 megyei jogú városból 11 polgármestere lett „narancsszínű”.

Az inaskorszakban lévő, ám egyre magabiztosabb, ezért a vallásos néptömegek lelki igényei felé is nyitó AK Partit és kormányát 2007. április 27-én újabb kihívás érte. A török hadsereg honlapján közlemény jelent meg, melyben az állam szekuláris volta elleni támadásként értékelt néhány eseményt. Említést tesznek arról, hogy csak külső nyomásra álltak el a szervezők egy, az iszlám szent könyvéből, a Kegyes Koránból való felolvasóest megrendezésétől, ami egybeesett az Atatürk időkben bevezetett nemzeti függetlenségi- és gyermekünnepel, illetve hogy az ünnep előestéjén egyes vidéki városokban kislányok tradicionális öltözetben vallásos dalokat énekeltek, valamint azt nehezményezték, hogy Ankara egyik kerületében minden iskolaigazgatót köteleztek egy olyan programon való részvételre, melyen Mohamed próféta születéséről emlékeztek meg. Yaşar Büyükanıt vezérkari főnök ezeket a helyi jelentőségű rendezvényeket a köztársaságra veszélyesnek ítélte, azonban az igazi „fenyegetést” az államfőválasztás apropója szolgáltatta. Közleményükben azt is megjegyezték, hogy szoroson nyomon követik, hogy kit is választ a TBMM Ahmet Necdet Sezer helyére. A török politikai közvéleményt sokkolta a közlemény. A nyilatkozatot azonban nem követte katonai lépés, a szöveget magát 2011-ben pedig el is távolították a hadsereg honlapjáról. A katonaság meghátrálását több tényezővel is magyarázzák, Ümit Cizre szerint

(CIZRE, Ü. 2008)⁹ a legfőbb ok az lehet, hogy az AK Parti reformjai az euroatlanti integrációban gyökereznek, ami ellen még a vezérkari főnök sem mer fellépni.

A 2007-es év során a hadsereg ún. e-memorandumos puccskísérletéből megerősödve jött ki az AK Parti. 12 százalékkal több szavazatot szerzett a párt az előrehozott parlamenti választásokon (46%) és sikerült a nemzetgyűlésben Abdullah Gülöt megválasztania köztársasági elnöknek, 339 szavazattal. Megkezdődhetett a „tanonckorszak”.

5. Tanonckévek

A tanonckorszakban az addig szárnyaló török gazdaságnak szembe kellett néznie a globális pénzügyi és gazdasági válsággal 2008-2009-ben. A bruttó hazai össztermék (GDP) a 2002-es 232,5 milliárd dollárról 2008-ra 730,3-ra nőtt, ám 2009-ben 115 milliárdos csökkenést volt kénytelen elkönyvelni a török gazdaság. A hat év alatt (2002 és 2008 között) megháromszorozódó bevétel előbb megcsappant, majd 2010-től újra nőni kezdett, a török gazdaság növekedési üteme képes volt megközelíteni a 10 százalékot is. Ebben jelentős szerepet játszott az, hogy a török bankrendszer nem ingatta meg a válság, illetve fokozódtak az állami infrastrukturális beruházások, amelyek élénkítőleg hatottak a gazdaságra. Így bár felvetődött, hogy az IMF-től kérjen a kormány segítséget 2009-ben, erre nem volt szükség, sőt 2013-ban vissza is fizették a korábbi IMF-kölcsönöket.

A tanonckévek során az AK Parti nekilátott a politikai intézményrendszer reformjának is. Ennek talán legfontosabb eleme a 2007-es alkotmányreform, amit novemberben egy népszavazás is megerősített. A változtatások értelmében ezentúl a nép választhatta meg a köztársasági elnököt, míg a parlamenti képviselők mandátuma ötről négy évre csökkent. Ez a módosítás garancia arra, hogy a nép szélesebb körben beleszólhat a sorsa alakításába.

A tanonckorszak elején ugyanakkor politikai értelemben két komoly kihívással is szemben találta magát az AK Parti. 2008-ban vált nyilvánossá az ún. Ergenekon-ügy. A puccsoktól mindig is tartó török közvélemény aggodalommal vette tudomásul, hogy egy ultranacionalista katonatisztekéből és értelmiségiekből álló csoport a legitím módon megválasztott kormány hatalmának megdöntésére tört. Összesen 274 személyt vádoltak meg a 2012. áprilisában Isztambulban megkezdődött Ergenekon-per során azzal, hogy fegyveres terrorszervezetet igyekeztek létrehozni azzal a céllal, hogy megdöntsék a törvényes török kormányt, és az állam vezetését hazafias katonatisztek kezébe játsszák át. A szervezkedés számos vezetőjét, így İlker Başbuğ volt vezérkari főnököt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték.

A másik eset nem a kormányt, hanem magát a kormánypártot érintette, mikor 2008. március 14-én Abdurrahman Yalçınkaya, a Legfelsőbb Bíróság főügyésze javaslatot tett az AK Parti betiltására. Nem meglepő módon megint a szekuláris államrend elleni lépésekkel vádolták meg a muszlim értékrendet valló pártot, mint szellemi elődeit, a Demokrata Pártot, a Nemzeti Rendpártot és a többi jobboldali formációt. A kereset a párt betiltásán túl 71 vezető személyiséget szerezett volna öt évre eltüntetni a politizálástól, így járt volna Recep Tayyip Erdoğan miniszterelnök és Abdullah Gül köztársasági elnök is. Számos vádat fogalmazott meg a főügyész, melyek között megint előkerült a fejkendő-ügy. A parlament 2008 februárjában olyan törvényt fogadott el, hogy a felsőoktatásban lehetővé vált a fejkendő viselése – ezt a kemalista csoportok nem tudták elfogadni.

---

⁹CIZRE, Ü. (2008): *Secular and Islamic Politics in Turkey - the making of the Justice and Development Party*. Routledge, Abingdon p. 12.

A fejkendő persze csak jelkép. Egyrészt politikai jelkép azok számára, akik annak köztéri viselését ellenzik, másrészt azt gondolják, hogy a fejkendőnek önmagán túlmutató jelentősége is van. A párt feloszlását célzó perben is elhangzott, hogy az AK Parti valójában az iszlám jogrend, a saria bevezetésére törekszik, csupán élve az iszlám jogból ismert eszközzel, a takíjjával, a rejtőzködéssel, “elkendőzi” valódi szándékát.

A párt betiltásának ügye nem egyszerűen egy párt betiltásának ügye volt, hanem a pártrendszer alakulására is komoly hatással volt. A betiltási kísérlet mögött hatalomtechnikai okok is álltak. A két választást egymás után megnyerő AK Parti egy időre felszámolta a politikai váltogazdálkodást, háttérbe szorította az ellenzéket. Mivel 47 képviselői hellyel több jutott nekik, mint a többi pártnak összesen, saját akaratát könnyűszerrel rá tudta erőltetni a parlamentre, ezzel lecsökkent a politikai viták esélye és jelentősége, valamint út nyílt arra, hogy az AK Parti a törökök életének minél nagyobb szeletét ellenőrizze. A per kezdeményezői ezen a status quo-n szerettek volna változtatni, ám az AK Parti hegemoniáját nem sikerült megtörni, végül az AK Partit nem tiltották be, csupán megvonták állami támogatásainak egy részét, illetve elkobozták a pártvagyon felét.

A betiltási per ellenére az AK Parti megőrizte pozícióit. Sőt, a 2011-es nemzetgyűlési választásokon már majdnem minden második választó Erdoğanékra voksolt. A szavazatok 49,83%-át megszerezve nekikezdhettek a mesterévekhez. Ahogy arra a teljes választási rendszert és az eredményeket is behatóan elemző Egeresi Zoltán rámutat, “az eredmény mást is jelez: az AKP a török szavazókat sikeresen győzte meg politikájának helyességéről. S valóban: az elmúlt 9 évben Törökország páratlan gazdasági fejlődésen ment keresztül”.¹⁰

6. Mesterévek

A 2011-es választásokat követően az AK Parti tovább bővítette befolyását azzal, hogy egyesült egy frissen alakult mérsékelt iszlamista formációval, a Numan Kurtulmuş vezette, a társadalmi igazságosságot zászlójára tűző Nép Hangja Párttal (Halkın Sesi Partisi). Az AK Parti további erősödése helyett ezután a párt lassú eróziójának jelei kezdtek mutatkozni, ugyanakkor az is látszott, hogy a pártvezetés összezár, és mindent megtesz ennek elkerülése érdekében.

A 2013-as év során egyértelművé vált, hogy az AK Parti reformjai egyre több érdeket sértenek. Az érdeksérelmet szenvedők között találjuk azokat a társadalmi csoportokat, melyek kiszorultak a hatalomból, itt elsősorban a baloldali és kemalista meggyőződésű rétegekre kell gondolni, de nem szabad megfeledkezni a párt “belső ellenzékéről” sem.

A 2013 májusa és augusztusa között az isztambuli Sétaterről, a híres-hírhedt Gezi Parkból kiinduló, a fák kivágását ellenző civil tüntetés országos tiltakozási hullámmá terebélyesedett, helyenként zavargássá szélesedett. A tüntetéssorozatot viszonylag gyorsan kezelni tudta a török kormány, s egy hónap alatt megszűnt az ország nagyobb városaiban kibontakozó zavargássorozat. A közvélemény-kutatások kimutatták, hogy ezekben főleg baloldali pártokkal és eszmékkel (a Köztársasági Néppárton kívül szép számmal kommunista, marxista, anarchista formációkkal) szimpatizáló fiatalok vonultak a közterekre. A gyors, ugyanakkor sokat bírált fellépés révén nőtt az országban a polarizáció: azok, akik eddig sem szimpatizáltak az Ak Partival, ezzel még távolabb kerültek tőle, míg a saját támogatói körében az csupán minimális népszerűségvesztéssel járt. Ezt a 2013 júniusában rendezett tömegrendezvényekkel is sikeresen demonstrálta a párt.

¹⁰EGERESI, Z. (2011): Törökországi választások. p. 4

Az év utolsó hónapjának eseményei a Gezi Park-i eseményeknél sokkal jobban megrengették a szavazói bázis egy részének bizalmát. December 16-án a legendás focisillag, az AK Parti isztambuli képviselője, Hakan Şükür jelentette be, hogy kilép a párt frakciójából és függetlenként folytatja képviselői munkáját. Indoklásában a derszhánékra¹¹ és egy bizonyos hodzsefendire hivatkozott. A hodzsefendi nem más, mint az amerikai száműzetésben élő idős hitszónok, Fethullah Gülen, aki – bár a közvélemény eddig a kormánypárt holdudvarához sorolta – egyre kritikusabban nyilatkozott a kormányról. Gülen, a kelet-anatóliai Erzurumban született nagy hatású, de ellentmondásos vallási vezető mozgalmának központi gondolata a *hizmet*, azaz a közösség és tágabb társadalom segítése, szolgálata. A nagy kérdés, ami a mozgalom és a kormány közötti nézeteltérések kapcsán felvetődik Ömer Ünalán¹² szerint épp az, hogy a hizmet teljesítéséhez szükség van-e politikai részvételre, azaz lehet-e, kell-e a kormányt támogatnia egy alapvetően vallási csoportnak, illetve a szekuláris államot vezető kormánynak szabad-e ezen testvéri közösségek közeledését elfogadnia.¹³

A sajtó tudni vélte¹⁴, hogy akár 70 képviselő is követheti Şükürt, de mindössze négyen tették meg ezt a lépést, ezzel az AK Parti frakciója és a kormánytöbbség stabilan megmaradt. A Hakan Şükür kilépését követő nap sem telt eseménytelenül. December 17-én korrupció vádjával 71 személyt, köztük három miniszter fiát és a kormánypárthoz köthető vezető üzletembereket állítottak elő. Később több minisztert és politikust, sőt a miniszterelnök fiát, Bilal Erdoğant is megvádolták, ugyanakkor február végére minden érintettet szabadlábra helyeztek. A letartóztatási hullám komoly gazdasági károkat okozott a török vállalkozóknak, a tőzsde is “beárazta” az esetet. Természetes módon az AK Partira is kihatott az ügy, hiszen egyesek szemében elvesztette “akéságát”, azaz tisztaságát azzal, hogy a korrupció vádja érte.

A belső politikai konfliktusok, korrupciós botrány – 2014 februárjában már maga a miniszterelnök is botrányba keveredett az ún. kiszivárogtatási ügy kapcsán – ellenére az AK Parti képes volt megőrizni stabilitását és hatalmát. Ezt bizonyítja a 2014 márciusában tartott helyhatósági választás, ahol továbbra is a legtöbb szavazatot tudta megszerezni. Az első közvetlen elnökválasztást pedig Recep Tayyip Erdoğan magabiztosan, már az első fordulóban megnyerte. Ebben több tényező is közrejátszott,¹⁵ azonban ki kell emelni, hogy a gazdasági és politikai stabilitás, amit az AK Parti az utóbbi 13 évben megteremtett, jelentős súllyal esett latba.

Mi okozta ezt a stabilitást? Meggyőződésem szerint az, hogy az AK Parti vallásos hozzáállása ellenére ragaszkodott a Török Köztársaság demokratikus- és reformhagyományaihoz, illetve a rendszer szekuláris berendezkedéséhez. Három érvet szeretnék tézisémmé alátámasztására felhozni. Egyrészt az AK Parti politikája levezethető abból a török politikai hagyományból, mely a XVIII. század végétől kezdve érzékelhető felvilágosult abszolútizmus, az Atatürk reformok, az 1940-es évek liberalizálása és az azt követő évtizedek politikai váltógazdasága termelt ki. Másrészt a szekuláris államműködést nem kérdőjelezték meg, annak sajátos értelmezést adtak, amibe beletartozik a szabad vallásgyakorlás, a vallásukat nem gyakorlók vagy nem vallásosak szabadsága, a vallási kisebbségek szabad vallásgyakorlása és az, hogy a muszlim vallási közösségeket (dzsemaat) és szúfi

¹¹A Gülen-mozgalom által működtetett közép-fokú oktatási intézmények, amelyek az egyetemi felételre készítettek fel – elég nagy sikerrel. Ez a már évek óta érezhető Gülen-AK Parti ellentétnek egyik első, nyílt konfliktusa volt 2013 őszén.

¹²ÜNALAN, Ö. (2012): *Cemaat gerçeği ve AK Parti*. Öteki Adam yayınları, Isztambul.

¹³Több vallási mozgalom is létezik Törökországban, amelyek azonban távol tartják magukat a politikától, lásd például nurcuk.

¹⁴HÜR, H.: *AK Parti'den istifa eden milletvekalleri*

¹⁵Ezekről lásd részletesebben: EGERESI, Z.: What's next for Turkey? Lessons of the 2014 presidential elections.

testvéri közösségeket (tarika) ügyes taktikázással elkülönítik az államgépezettől. Ahogy azt Egeresi Zoltán is megjegyzi, amíg “az AKP egyfajta puha szekularizmust hirdet, amely lehetővé teszi az ember számára a vallás látványosabb megélését (akár a közigazgatásokban is), addig a szekulárisok annak teljes kizárását követelik (EGERESI, Z. 2010).”¹⁶ Harmadrészt az AK Parti igyekezett minél inkább kompromisszumkésznek mutatkozni, mindamelllett, hogy a kellő időben erőt is felmutatott.

Végül egy alapvető pontot kell megvilágosítanunk az AK Partival kapcsolatban. Nevezetesen azt, hogy jelenleg milyen identitásúnak is kell tekintenünk ezt a formációt 13 év kormányzás után. A címben muszlimnak és demokratának neveztem, mert ezt a két identitáselemet lehet politikaelméleti ismeretekhez kötni. Megemlítettem a bevezetőben, hogy a pártot számos esetben iszlamista gyökerűnek nevezik. A párt fejlődési vizsgálata során is azt tapasztaltam, hogy a világi államhoz egyedi módon viszonyul: szekuláris és demokrata, de a népi vallásosság igényeit is szem előtt tartó politikai erőről van szó. Érezhető itt egy ellentmondás tehát a klasszikus és a muszlim világság között. Ezt szükséges feloldani valahogy. A neokonzervativizmust kutató Özgün Erler nagyon jól összefoglalja egy mondatban, hogy hogyan lehet megtalálni az egyensúlyt a két oldal között, amikor azt írja: “az AKP tagjai szerint nem politikai identitásra van szükség, hanem identitásalapú politizálásra (ERLER, Ö. 2012).”¹⁷ Kahraman szerint¹⁸ ez azt jelentené, hogy a kormánypárt az iszlám vallást politizálja át, annak talaján dolgoz ki egy új ideológiát (KAHRAMAN, Y. 2007). Az AK Parti tehát úgy lehet egyszerre muszlim és demokrata, hogy nem egy meglévő politikai-ideológiai sémából indul ki, nem másolja az európai konzervativizmust, hanem a muszlim identitás mentén politizál, ami megjelenésében közel áll az európai konzervativizmushoz, tehát – ahogy azt Cemal Uysal is hangsúlyozza¹⁹ – az AK Parti nem egy ideológiai párt, hanem érték- és identitáskereső formáció (UYSAL, C. 2008).

7. Az AK Parti 13 évének értékelése

Az AK Parti 13 év alatt képes volt stabilizálni a török belpolitikát, véget vetett a törökök számára rossz emlékezetű, gyenge és változékony kormánykoalíciók jellemezte kilencvenes éveknek. Biztos háttérét képezte a stabil kormányzásnak, a folyamatos kihívások ellenére folyton bővült támogatóinak köre, egyre jobb eredményeket produkált az egymást követő választásokon. Ha az AK Parti 13 éves munkáját, eredményeit és sikertelenségeit vesszük górcső alá, akkor vannak, akik azt hozzák fel mellettük, hogy bővült a gazdaság, megnégyszereződött a GDP, utak, vasutak és metróvonalak épültek, ellenük pedig, hogy egy új elitet kitermelve megosztották a társadalmat, és egyre inkább a vallásos értékrendjük szerint kormányozták azt. Yavuz Hakan szerint ez az új elit előbb megteremtette jól fizető állásait, ezek az entellektüellek “magáncégeknél tanácsadók vagy jól jövedelmező magazinokba és újságokba írnak (YAVUZ, H. 2005).”²⁰ Véleményünk szerint az AK Partihoz köthető legfontosabb dolog az, hogy rend és nyugalom van abban az országban, ahol három államcsíny is megakasztotta a demokrácia kiteljesedését.

¹⁶EGERESI, Z. (2010): A török demokrácia és a pártrendszer 60 éve. *Grotius 2010*, pp. 1–30.

¹⁷ERLER, Ö. (2012): *Yeni Mubafazakarlık, AKP ve “Mubafazakar Demokrat” Kimliği*. In: *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, p. 130.

¹⁸KAHRAMAN, Y. (2007): *Türk sađı ve AKP*. Agora kitaplýđđy, Isztambul, p. 154.

¹⁹UYSAL, C. (2008): *DP'den-AKP'ye özgürlük ve enginlik mücadelesi: demokrási, politikaveekonomiüzerinegörüřler*. Yargı Yayınıvi, İzmir, p. 98.

²⁰YAVUZ, H. (2005): *Modernleşen Müslümanlar - Nurcular, Nakşiler, Milli görüş ve AK Parti*. Kitap, Isztambul, p. 43.

Irodalomjegyzék

- AINSLIE, G. (2012): *Strategic Depth & the AK Parti: Emerging Opportunities in a New Regional Order*. Amherst College, Amherst.
- AKDOĞAN, Y. (2004): *AK Parti ve Muhafazakar Demokrasi*. Ak Parti, Ankara, 160 p.
- ALKIŞ, E. (2013): *AK Parti yürüyüşü: ilk 45 gün*. KaraKutu yayınları, Isztambul, 240 p.
- AXIARLIS, E. (2014): *Political Islam and the Secular State in Turkey - Democracy, Reform and the Justice and Development Party*. Tauris, London, 320 p.
- BAYAT, A. (2013): *Post-Islamism - The Changing Face of Political Islam*. Oxford University Press, Oxford, 368 p.
- BAYAT, Y. (2007): Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları. *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Atatürk Yolu Dergisi*, pp. 545–567.
- CIZRE, Ü. (2008): *Secular and Islamic Politics in Turkey - the making of the Justice and Development Party*. Routledge, Abingdon, 248 p.
- ELIGÜR, B. (2010): *The Mobilization of Political Islam in Turkey*. Cambridge University Press, Cambridge, 317 p.
- ERLER, Ö. (2012): Yeni Muhafazakarlık, AKP ve “Muhafazakar Demokrat” Kimliği. *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, pp. 126–132.
- KAHRAMAN, Y. (2007): *Türk sađı ve AKP*. Agora kitaplıđı, Isztambul, 224 p.
- KAYA, R. (2007): *Dedişen sürecinde AK Parti ve Müslümanlar*. Ekin yayınevi, Bursa, 176 p.
- KÖKÇE, H. (2011): *AK Parti ve Kürtler*. Okur kitaplıđı, Isztambul, 206 p.
- UYVAL, C. (2008): *DP'den-AKP'ye özgürlük ve zenginlik mücadelesi: demokrasi, politika ve ekonomi üzerine görüşler*. Yargı Yayınevi, İzmir, 273 p.
- ÜNALAN, Ö. (2012): *Cemaat gerçedi ve AK Parti*. Öteki Adam yayınları, Isztambul, 232 p.
- YAVUZ, H. (2005): *Modernleşen Müslümanlar - Nurcular, Nakşiler, Milli görüş ve AK Parti*. Kitap, Isztambul, 424 p.
- YAVUZ, H. (2006): *The Emergence of a New Turkey - Democracy and the AK Parti*. The University of Utah Press, Salt Lake City, 352 p.
- YEŞİLADA, R. (2011): *Islamization of Turkey under the AKP Rule*. Routledge, Abingdon, 136 p.

Internetes hivatkozások

- EGERESI, Z. (2010): A török demokrácia és a pártrendszer 60 éve.
http://www.grotius.hu/doc/pub/NFJSYE/2010_81_egeresi_zoltan_torok_partok.pdf
- EGERESI, Z. (2011): Törökországı választások (2011).
http://www.grotius.hu/doc/pub/ZDPZUK/2011_127_egeresi_zoltan_torok_b6r_b6korszak_volasztok.pdf
- EGERESI, Z. (2014): What's next for Turkey? Lessons of the 2014 presidential elections.
<http://www.iir.cz/en/article/what-s-next-for-turkey-lessons-of-the-2014-presidential-elections>
- “Her şey Türkiye için” választási program
http://www.tbmm.gov.tr/eyayin/GAZETELER/WEB/KUTUPHANEDE%20BULUNAN%20DIJITAL%20KAYNAKLAR/KITAPLAR/SIYASI%20PARTI%20YAYINLARI/200304063%20AK%20PARTI%20SECIM%20BEYANNAMESI%202002/200304063%20AK%20PARTI%20SECIM%20BEYANNAMESI%202002%200000_0000.pdf

HÜR H.: Ak Parti'den istifa eden milletvekilleri.

<http://www.hurhaber.com/ak-parti-den-istifa-eden-milletvekilleri/haber-614885>